

L'encontre de Maria amb Jesús camí del calvari –el carrer de l'amargura– és el motiu central dels Goigs al Natzaré que ara presentem en *Lilia*. Es tracta d'una peça originalment escrita per Francisco Cantó Botella al 1869 amb lletra estreta dels *Gozos a Jesus Nazareno en la calle de la amargura, venerado por el Gremio de Labradores*, publicats uns anys abans a Alcoi per l'editor Martí.

El text d'aquests goigs al Natzaré, d'autor desconegut, serà musicat per diferents autors locals¹ i romandrà en ús fins la segona meitat del segle XX, és per tant una peça que ens parla d'una llarga tradició devocional relacionada amb la Dolorosa i el Natzaré i en definitiva, amb la Setmana Santa alcoiana a través de les seues imatges més emblemàtiques.

La lletra

Eixits de la impremta de Martí a Alcoi, s'han localitzat dues edicions d'aquests goigs, les dues en el segle XIX, de la que ens ocupa –amb un gravat en el qual apareix la Mare de Déu– podem documentar dues impressions datades en 1860 i 1866. L'altra edició du per títol *Gozos a Jesús Nazareno en la calle de la amargura venerado por el gremio de labradores en la capilla del glorioso mártir San Jorge, patrón de la ciudad de Alcoi* i no té data d'impressió, però com diu que és a la ciutat d'Alcoi, podem deduir que degué imprimir-se després del 1844². A més, hi han altres edicions dels goigs –amb la mateixa lletra que els alcoians o amb lleugeres variacions– també relacionats amb un gremi de llauradors: el de la ciutat de València³.

Els goigs contenen nou estrofes i la tornada, les quatre primeres són evocacions d'altres tantes estacions del *Via Crucis*: Jesús és condemnat a mort, Jesús porta la creu al coll, Jesús troba la seua mare, la Verge Maria, i Jesús cau per tercera vegada a terra. De les cinc estrofes restants, tres parlen de l'acceptació humana de la creu, un camí de salvació; mentre que les dues últimes parlen dels llauradors a la recerca de la misericòrdia.

Pel que fa als gravats que acompanyen aquestes estampes en les quals s'imprimien els goigs, l'alcoiana de 1860 i 66 inclou la figura de la Mare de Déu, la qual cosa no és habitual en els goigs valencians consultats. Introduir en el gravat la figura de Maria, permet situar l'imaginari alcoià en dos moments ben coneguts: la processó «de la despedida» i la «dels xiulitets». En totes dues s'escenifica al carrer l'encontre Maria-Jesús, mare i fill; en el primer es troben quan Jesús va camí del calvari, representats per les imatges de la Dolorosa i el Natzaré i el segon vindrà amb la vertiginosa carrera de Maria per abraçar al seu Fill ressuscitat, el diumenge.

El Natzaré i la Dolorosa a Alcoi

La participació de les dues imatges es constata en la processó general del Divendres Sant i en l'anomenada del comiat, de Diumenge de Rams. Tot i això els Goigs al Natzaré que ens ocupen es documenten només en la primera, la del Divendres Sant, i l'estrena de la música de Francisco Cantó apareix a la premsa local de 1869.

La procesión del Santo Entierro se celebró ayer tarde con la solemnidad de costumbre. [...] Entre las cofradías que tomaron parte en la procesión se distinguió como siempre, por lo numerosa, la del gremio de labradores, cuya capilla o coro, que vestía el traje propio que usan en aquel acto los agremiados, estrenó una composición de D. Francisco Cantó en la que se representa el encuentro de las mujeres de Jerusalén con el Redentor y los clarines que iban pregonando su muerte por la calle de la Amargura.

[*El Parte Diario*, 27-3-1869]

GOZOS A JESUS NAZARENO

en la calle de la amargura, venerado por el gremio de labradores.

Siendo la misma dulzura
mi Jesus enamorado;
la calle de la Amargura
pasais triste y lastimado.

Oida aquella sentencia,
que pronunció la injusticia,
contra la misma inocencia
prevaleció la malicia:
mudando su infiel locura
en tanto horror vuestro agrado;
la calle de la Amargura, etc.

Despues de tanto tormento
os cargaron con la cruz,
si antes dulzura y contento
ya sois eclipsada luz:
y el que es la misma hermosura
se mira horrible y afeado;
la calle de la Amargura, etc.

Vuestra Madre enternecida,
os encontró en el camino,
quedándose enmudecida,
sin explicar su destino:
viendo la horrenda figura
de su Hijo tan amado;
la calle de la Amargura, etc.

Por levantarnos al cielo
ha sido vuestra venida,
y estais postrado en el suelo
con la tercera caída;
de aquella carga tan dura
fuisteis lecho regalado;
la calle de la Amargura, etc.

Con golpes y con caidas
tirando de los cordeles,
renuevan vuestras heridas
tantos verdugos crueles:
y Vos con grave mesura
nunca os mostrasteis ayrado;
la calle de la Amargura, etc.

Y en paso tan doloroso
el alivio que buscáis
con que la cruz saludais:
por ver de la criatura
el remedio egecutado;
la calle de la Amargura, etc.

Angeles malos y buenos
siguen vuestra procesion,
aquellos de rabia llenos
y estos con admiracion:

las mugeres dan soltura
á un llanto muy estremado;
la calle de la Amargura, etc.

Con pia y tierna concordia
por templar vuestra dolor,
buscan la misericordia
de vuestro insondable amor:
los que de la agricultura
siguen el arte afamado;
la calle de la Amargura, etc.

El gremio de labradores
os quiere hacer compañia
con lamentos y gemidos
en aquesta sacra Via:
porque con eso asegura
teneros mas obligado;
la calle de la Amargura, etc.

TORNADA.

Pues vais con tanta presura
con esta cruz abrazado;
la calle de la Amargura
pasais triste y lastimado.

v. *Adoramus te Christe, et benedicimus tibi.*

r. *Quia per sanctam crucem tuam etc.*

OREMUS.

Respice quæsumus, Domine, super hanc familiam tuam, pro qua Dominus Jesus Christus non dubitavit manibus tradi nocentium, et crucis subire tormentum. Qui vivis, et regnas in sæcula sæculorum. Amen.

Alcoy: 1866.--Impr. de José Martí.

Gozos a Jesús Nazareno, Alcoi, 1866, Impr. de José Martí.

Reproducció cortesia de la Biblioteca Pública Provincial de Castelló, sign. S.XIX 2485(78).

La descripció de l'obra, immediata a la seua estrena, deixa prou clar que es tracta efectivament d'aquests goigs, perquè explica «el encuentro de las mujeres de Jerusalén» que relacionem amb l'encontre amb Maria camí del calvari, tot i que *sensu estricto* podria referir-se a la VIII^a estació del *Via Crucis*, la qual no pot ser perquè no apareix en el text dels goigs. A més, la breu crònica periodística parla dels clarins i així evidencia la instrumentació de la peça, que presenta uns característics tocs de trompeteria. Aquestes intervencions de les trompetes, a tres veus, apareixen ja en la introducció —els 4 primers compassos— per a repetir-se al llarg de la peça i són fàcilment identificables en la partitura.

Altra interessant informació que ens proporciona l'anònim redactor de *El Parte Diario*, fa referència a la capella musical: veus acompanyades de instruments. Pel context podem deduir que es tractava d'homes només que anaven vestits de llauradors, com els agremiats, probablement la mateixa característica vestimenta que fan servir a hores d'ara. Aquesta capella podria ser la de la Música Vella contractada a l'efecte, però no tota la Música, només un grup⁴. Al respecte, convé recordar que aquestes formacions de capella, amb instruments i veus, venen de molt abans i semblen mantenir-se entre els segles XVIII i XIX (Ferrando, 2018). Per tant, no és d'estranyar que trobem relacions musicals-devocionals des del segle XVIII i la dels goigs que ens ocupen podria ser una d'elles.

Val a dir que ja en 1769 la *Junta de Labradores* va inaugurar un altar propi en la parroquial alcoiana per al Natzaré i els Sants Abdó i Senén, i va traslladar les imatges des de la Capella de Sant Jordi a la parròquia en una processó amb música, danses i xiquets vestits d'àngels que portaven els emblemes de la passió (Soriano, 2017: 138). Un segle després d'aquest trasllat, Cantó estrenava l'obra que ens ocupa i, en 1878, José Espí Ulrich, estrenava «una selecta composició» amb veus de xiquets en la processó del Divendres Sant per acompanyar el Natzaré, obra qualificada com una novetat per la premsa⁵. El mateix 1878 Juan Cantó estrenava altra versió dels Goigs al Natzaré per a la novena prèvia «obra de mucho mérito que revela los grandes progresos que nuestro amigo está haciendo en el Conservatorio»⁶. Mentre que al 1879 era Espí l'autor del «motete al final del canto de *La calle de amargura*» en la novena i Juan Cantó qui devia estrenar una versió del «pregón»

La Dolorosa i el Natzaré es saluden en la processó «de despedida», Alcoi, 2019. Foto: Gaizka Casanova.

en la processó de Divendres Sant, peça que finalment no es va interpretar perquè va ploure i la processó es va suspendre⁷.

Quan Francisco Cantó musica els Goigs al Natzaré en 1869, degué triar l'estrofa que parla de la Mare de Déu «Vuestra Madre enternecida os encontró en el camino...» per coherència amb l'esceñificació que les imatges de Jesús i Maria presenten en la Setmana Santa alcoiana, i també potser per practicitat, doncs així es podria fer servir tant per a la processó del Divendres Sant com per acompanyar la Dolorosa en la del Diumenge de Rams. Si inicialment les veus eren homes o xiquets no ho sabem amb certesa, però no podem descartar canvis al llarg del temps; perquè d'una o altra manera els Goigs al Natzaré de Francisco Cantó continuaran interpretant-se fins superar la primera meitat del segle XX cantats només per xiquets tiples acompanyats de trompetes, saxòfons i baix. En aquest procés en el qual anaven afegint-se papers i perdent-se els antics, també es va confondre l'autor passant de pare a fill, de Francisco a Juan i així ha arribat als nostres dies reflectida en el *Diccionario* d'Ernesto Valor.

El cor de xiquets cantava aquests goigs, en les versions de Cantó i Espí segons corresponguera a la Música Vella o Nova, les quals s'alternaven en la processó, com encara es fa hui en dia ja sense cantors⁸. Altre grup infantil portava els instruments de la Passió, aquells que s'esmenten el 1769, mentre cantaven, a modo de pregó, un característic recitatiu: «Record i memòria / de la Santíssima mort / mort i passió / del Nostre Senyor / Déu Jesucrist»⁹.

En 1966, sembla que els cors de xiquets ja no participaven en la processó, doncs llegim en la premsa «echamos de menos los grupos cantores de infantes»¹⁰. Finalment, la processó «de la Despedida» va quedar suprimida el 1969 «solicitada por las directivas de la Asociación de la Virgen de los Dolores, de acuerdo con la del Gremio de Labradores»¹¹, però degut a la devoció existent es mantenia la imatge de la Dolorosa en la processó general del Divendres Sant. Van seguir anys de decadència fins que a les darreries del segle XX es va viure la recuperació actual mentre la música pròpia restava relegada a l'oblit.

Cap a 1957, el grup de la Música Primitiva amb xiquets tiples -futurs músics-, canten els Goigs al Natzaré de Cantó dirigits per Fernando de Mora en la processó de Divendres Sant. Foto: cortesia de Rafael Serra Moncho.

L'autor

Francisco Cantó Botella (Alcoi, 1811-1886) passa per ser un dels músics més influents del segle XIX alcoià. Ho és, no tant per les seues composicions –majoritàriament perdudes– sinó per personificar la tasca docent i social de la seua família en pro de les institucions artístiques locals; fonamentalment la formació de la Música Primitiva i la docència en la qual s'iniciaren mestres com Espí o Jordà¹². El testimoni més evident d'aquesta tasca artística i familiar, ens l'ofereix Felipe Pedrell en el seu inacabat *Diccionario* de 1897, poc abans Pedrell s'havia incorporat al claustre de professors del conservatori madrileny (Sopeña, 1967: 90) i per tant disposava d'un informador d'excepció: el fill de Francisco, el aleshores professor Juan Cantó Francés.

Cantó y Botella (Francisco). Músico alcoyano descendiente de una familia de artistas que fundaron la sociedad La Primitiva compuesta de una sección de banda, otra de orquesta y una capilla volante. D. Francisco, padre de Cantó y Francés, fué maestro de su hijo y de casi todos los músicos alcoyanos de su época. Ejerció el cargo de director de dicha sociedad durante 52 años. Falleció en 1886. (Pedrell, 1897: 279)

Francisco va néixer a Alcoi el 6 de febrer de 1811 (Faus, 1901: 251). Assenyala Ernesto Valor (1988: 103) que a Francisco Cantó la música li ve d'herència per son pare, i efectivament tot sembla indicar que així és. Un José Cantó amb –els que suposem– tres fills barons Rafael, José i Francisco amb el primer net –fill major de Rafael– tots cinc declaren l'ofici de músic al allistar-se com a voluntaris a la milícia de

1833¹³. José Cantó també apareix relacionat amb el teatre, ho testimonia bastant temps després, en 1863, un músic de La Primitiva –José Pérez i Gironés– entre els mèrits que al·lega per optar a la plaça de conserge del Teatre Principal assenyala que «por los años de 1820 a 1824» cantava «de tiple en las tonadillas e himnos patrióticos» que a benefici de l'Hospital «daban los aficionados de la compañía dirigida por D. José Cantó»¹⁴.

Francisco Cantó exercirà de trompeta de cavalleria en el batalló de la Milícia Nacional d'Alcoi, al llarg del segon període d'existència efectiva d'aquesta (1834-1844) serà per tant músic d'ordenança amb un haver fixe, mentre que el seu germà Rafael exercirà de músic major –director diríem ara– de la banda de música, formada per milicians sense sou, majoritàriament músics de La Primitiva. Els dos germans, temps després encara, signaran tots dos com a *directors* de la Música Primitiva, hui potser diguerem director i president, és el cas de la sol·licitud per restaurar l'ermita del patró Sant Roc de 4 de juny de 1861¹⁵.

La influència artística de Francisco Cantó no es limita a Alcoi, sabem que a Gorga «en el año 1849 se formó una banda de música, compuesta de treinta individuos, diri-

Francisco Cantó Botella, oli de José Mataix Monllor.
Foto: Corporació Musical Primitiva.

gida por el maestro de la Ciudad de Alcoy, don Francisco Cantó; pero se disolvió en 1865» (Gascó, 1886: 18). També tenim notícia de la seua tasca al front de l'orquestra i capella en històriques actuacions de la Música Vella, com les festes de Benimantell; ho testimonia una crònica de José Miralles Boronat, datada en octubre de 1876¹⁶.

Quan al 1863 s'obri l'Orfeó Alcoià, institució impulsada per Rafael Pascual, va comptar també amb Cantó per exercir de professor de cant i instrumentació amb Francisco Antolí (Valor, 1988: 32). Però la música no donava prou per a poder viure només d'ella, així el 13 de febrer de 1864 prendrà possessió de la consergeria del Teatre Principal després d'haver estat elegit «por sus especiales merecimientos»¹⁷. Com és lògic trobarem reflectits en el padrons municipals diferents oficis que Francisco Cantó va exercir i els canvis de domicili. Sense ser exhaustius sabem que va treballar de premsador i de conserge; va residir en la casa de El Camí -en la font redona-, en el carrer del Vall, mentre era conserge del teatre i finalment al número 8 del carrer Sant Mauro, on va faltar el 22 d'abril de 1886¹⁸.

De l'obra de Francisco Cantó es conserva, a més d'aquests goigs, la recentment trobada *Polka obligada a cornetin* i unes *Meditaciones*, totes tres l'arxiu de La Primitiva¹⁹. A més, Valor (1988: 104) assenyala una Marxa Fúnebre per a banda i els cors d'un Betlem, *El Nacimiento del Mesías*, a hores d'ara perdudes, a les que cal afegir uns Goigs a Sant Jordi, altres Goigs a Sant Miquel per a cor de xiquets o el vals per a banda *Las Pollas* «dedicado a las señoritas de Alcoy» amb lletra d'Eduardo Blanes, totes referenciades per la premsa i igualment perdudes²⁰.

La seua contribució a la introducció del saxòfon en les bandes és digna de menció, sembla relacionada amb l'activitat docent al front de La Primitiva, tant per la creació de l'acadèmia «de la que salían nuevos músicos» com pel fet de reformar i augmentar l'instrumental «entre el que se contó el primer saxofón, que tocaba el propio Sr. Cantó, despertando la curiosidad y la admiración, por lo difícil que entonces se juzgaba la ejecución en una pipa de tantas claus» (Faus, 1901: 251). Lamentablement Faus no ens dona dates dels fets que esmenta, tot i això sabem per la premsa que amb La Primitiva va interpretar el seu *Capricho concertante obligado de saxofón* –altra obra perduda– en l'estiu del 1865²¹.

El saxòfon serà incorporat a la instrumentació dels Goigs al Natzaré, però ens resulta impossible distingir un possible material original entre les parts conservades. De tota manera, té molt sentit que una obra de Francisco Cantó presente les trompetes i els saxos en la instrumentació: els dos instruments dels quals Cantó n'era mestre reconegut.

A tall de conclusió: la partitura

A partir del material conservat a l'arxiu de la Corporació Musical Primitiva, s'ha construït la partitura que ara publiquem, disponible també en simulació digital²². Tot i l'aparença pianística, no es tracta d'un arranjament per a piano i veus sinó d'un guió, doncs respon a la voluntat d'organitzar les veus dels instruments i evitar duplicitats. És, per tant, una primera aproximació sense altra pretensió que permetre als interessats poder formar-se una idea de conjunt. No podia ser d'altra manera donada l'heterogeneïtat del material conservat, la qual cosa obligaria un estudi que excedeix en molt la nostra pretensió.

Es tracta d'una marxa dividida en dues seccions que corresponen a la introducció i estrofa tercera dels goigs. En totes dues la primera veu inicia el cant, en la primera secció a cor i en la segona a solo, que serà contestat en tots dos casos per les dues veus a cor. Aquest diàleg, contrastat i d'efecte, li permet a l'autor presentar l'escena en la primera secció «la calle de amargura pasais triste y lastimado» i incidir sobre el motiu central de la peça: l'encontre de Maria amb Jesús en la segona. La música reforçarà la consternació de la Verge Dolorosa al veure «la horrenda figura de su Hijo tan amado» i tornarà al plànol general –com si d'una pel·lícula es tractara– per a continuar la marxa, el camí de Jesús amb la creu al coll «triste y lastimado» cap al calvari.

Retrobar ara esta partitura no potser de cap manera un exercici de nostàlgia, més bé resulta una manera de testimoniar la implicació dels músics alcoians en manifestacions festives i pietoses del seu poble. Més enllà de l'intent de conèixer l'autor i les diferents mans que al llarg del temps han anat conformant l'obra, apropar-se a una cançó sempre és apropar-se al poble que ha fet per cantar-la. És, definitivament una forma de conèixer allò que som. ♡

Gozos al Nazareno

del Gremio de Labradores de Alcoy
(1869)

Francisco Cantó

Marcha

Sien - do la mis - ma dul - zu -

8

ra mi Je - sús e - na - mo - ra - - - do Sien - do la mis - ma dul -

15

zu - ra mi Je - sús e - na - mo - ra - - - do la ca - lle de a - mar -

22

gu - ra pa - sais tris - te - y las - ti - ma - do la ca - lle de a - mar - gu - ra pa - sa - is tris - te - y las - ti - ma -

28

Solo

2

do
Vues - tra Ma - dre - en - ter - ne - ci - - da os en - con -

35

tró en el ca - mi - no que - dán - do se en - mu - de - ci - - da sin ex - pli -

43

tutti

car su des - ti - - no vien - do la - ho - rren - da fi - gu - ra de su Hi - jo tan a -

49

ma - do vien - do la - ho - rren - da fi - gu - - ra de su Hi - jo tan a - ma -

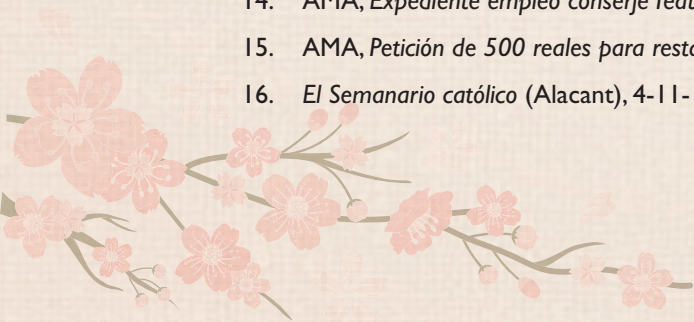
53

do la ca - lle de a - mar - gu - ra pa - sa - is tris - te - y las - ti - ma - do.

NOTES

1. Francisco Bordera, Camilo Pérez Laporta, Juan Cantó, Antonio Pérez Verdú o José Carbonell són alguns dels autors identificats als arxius de les societats musicals Primitiva i Nova d'Alcoi en una primera aproximació.
2. Es tracta dels *Gozos a Jesús Nazareno en la calle de la amargura venerado por el gremio de labradores en la capilla del glorioso mártir San Jorge, patrón de la ciudad de Alcoy*, impresos a Alcoi en la «imp. y lit. de Martí» sense data i els *Gozos a Jesús Nazareno en la calle de la amargura, venerado por el gremio de labradores*, imprés a Alcoi «Imprenta de Juan Martí. 1860». Tots dos amb diferents gravats, consultables en línia <<http://gogistesvalencians.blogspot.com/2011/04/gozos-jesus-nazareno-en-la-calle-de-la.html>> D'aquests de 1860 s'hi conserva una còpia a la Biblioteca Pública de l'Estat a Castelló de la Plana i una reimpressió a la «Impr. de José Martí» d'Alcoi en 1866, disponible en línia a la Biblioteca Nacional d'Espanya <<http://bdh.bne.es/bnearch/detalle/bdh0000153470>>.
3. És el cas dels *Gozos al Nazareno* «venerado en la Real Casa de la Misericordia de la Ciudad de Valencia», un gremi el qual, després de la desamortització es va constituir en confraria a l'església del Pilar i per tant altres edicions dels mateixos goigs apareixen com *Gozos a Jesús Nazareno en la calle de la Amargura, venerado por su Hermandad y Cofradía en la Iglesia de Ntra. Sra. del Pilar de Valencia*. Vegeu fons en: Biblioteca Valenciana, Biblioteca de la Universitat de València, Biblioteca Nacional d'Espanya i Xarxa de lectura pública valenciana. Molts d'ells s'hi poden trobar recopilats al blog *Gogistes Valencians* <<http://gogistesvalencians.blogspot.com>>.
4. El mateix cas podem documentar-lo en altres processons com la del Corpus de 1865 amb la participació de les dues músiques alcoianes -Nova i Vella- i la de Cocentaina, les quals «divididas en secciones, acompañaban, tocando piezas escogidas, a sus respectivos gremios y cofradías», *vid. Diario de Alcoy*, 17-6-1865.
5. *El Correo de Alcoy*, 21-4-1878. Es tracta d'una peça de José Espí Ulrich conservada a l'arxiu de la Música Nova amb el títol *Coro de niños (Procesión de Viernes Santo)*, podria tractar-se d'altra versió dels mateixos goigs, la qual cosa no s'ha pogut confirmar perquè el fons de capella de la Música Nova no pot consultar-se per estar a València en procés de digitalització.
6. *El Correo de Alcoy*, 6-4-1878. En referència a *Gozos a Jesús Nazareno* per a tres veus d'home i orquestra, datada a Madrid el 14-3-1878, el manuscrit autògraf de Juan Cantó està a l'arxiu de La Primitiva (AMP I/A-0/2021) i correspon a les estrofes 1, 2a i 4a dels goigs.
7. Vegeu *Revista de Alcoy*, 23-3-1879 i *El Serpis*, 10-4-1879 i 12-4-1879. L'obra d'Espí apareix en l'inventari de la Música Nova, pel que fa al «Pregón» de Juan Cantó no se sap res.
8. Amb l'agraïment a Rafael Serra i José Maria Valls, dos dels darrers xiquets que interpretaren els goigs de Cantó i Espí amb la Vella i la Nova, respectivament.
9. Amb agraïment a Antonio Castelló per posar-me sobre la pista i a Miquel Martí per l'atenció i la memòria. La cançó que Martí recorda es cantava a modo de recitatiu, com si d'un pregó es tractara, i diu «Record i memòria / de la Santíssima mort / mort i passió / del Nostre Senyor / Déu Jesucrist». Variacions d'aquest text s'han documentat a Banyoles, Camprodon, Mataró i Badalona, també en les processons de Setmana Santa. Vegeu <<https://cantut.cat/canconer/cancons/item/972-record-i-memoria>>.
10. *Ciudad*, 12-4-1966.
11. *Ciudad*, 25-3-1969.
12. «Necrología : D. Francisco Cantó», *El Serpis*, 23-4-1886.
13. AMA, *Formación, organización y alistamiento general Milicias Urbanas: 1833-1834*, sign. 001444/005.
14. AMA, *Expediente empleo conserje Teatro : 1863*, sign. 003245/003.
15. AMA, *Petición de 500 reales para restauración Ermita de San Roque*, sign. 005669/103.
16. *El Semanario católico* (Alacant), 4-11-1876.

17. AMA, *Expediente empleo conserje Teatro : 1863*, sign. 003245/003.
18. Registre Civil d'Alcoi, t. 30, p. 315, secc. 3^a.
19. AMP, *Procesión Viernes Santo [Gozos al Nazareno]*, sign. I/C-0/2152. [Polka obligada a cornetín, núm. 11] dins AMP, *Llibretes de Repertori 1866*, sign. I/G-0/4996. AMP, [9] *Meditaciones*, sign. I/H-4/2713. Una panoràmica sobre la recerca en curs de les Llibretes de Repertori ens l'ofereix Àngel Lluís Ferrando en el seu article «Les Llibretes de Repertori de la Música Vella d'Alcoi: un testimoni necessari», dins *La Nostra Festa 2019*, extra de Sant Jordi, *El Nostre Ciutat*.
20. Vegeu: *Diario de Alcoy*, 3-11-1865, amb lletra d' E.B. possiblement Eduardo Blanes; *Diario de Alcoy*, 27-9-1865 i *Diario de Alcoy*, 29-6-1866.
21. *Diario de Alcoy*, 15-8-1865. Probablement no seria la primera interpretació del *Capricho concertante obligado de saxofón* de Francisco Cantó doncs Augusto Ferrán, el director del periòdic, sembla tenir cura d'aquest tipus d'informació al llarg dels 26 concerts -serenates es deien- que aquell estiu de 1865 van oferir les bandes Nova i Vella i de les quals el *Diario* va informar.
22. Vegeu <<https://www.noteflight.com/scores/view/d49ee12fe3bb1384c5c3c7beeeecdbaae9c942ba6>>.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

Arxiu Municipal d'Alcoi [AMA]

Arxiu de la Corporació Musical Primitiva d'Alcoi [AMP]

Hemeroteques de la Biblioteca Municipal Central d'Alcoi, de la Biblioteca Pública Provincial d'Alacant i del Cèrcol Industrial d'Alcoi.

Biblioteca Virtual de Premsa Històrica del Ministeri de Cultura i Esport <<https://prensahistorica.mcu.es>>

FAUS García, Gonzalo (1901), «Las bandas de música», *Composiciones premiadas en el Certamen Científico-Literario iniciado por el Excmo. Ayuntamiento de la ciudad de Alcoy con motivo de la fiestas al patrono San Jorge Mártir y en conmemoración de la entrada del siglo XX : celebrado en la noche del 28 de abril de 1901*, Imprenta de El Serpis, pp. 244-274.

FERRANDO Morales, Jaime & FERRANDO Morales, Àngel (2018), *La Música d'Alcoi (1742-1842)*, Alcoi, El Nostre Ciutat, <https://www.academia.edu/38439575/La_M%C3%BAsica_dAlcoi_1742_-_1842_>

GASCÓ Alfonso, Agustín (1886), *Historia de la Virgen Santísima de Gracia y de la Villa de Gorga*, València, 1886. Reimpresión a cura de Marcos Senabre, párroco, en el 75 aniversari de la coronació Pontifícia y Declaración del Patronazgo Canónico de Nuestra Señora de Gracia, Gorga, 2000.

LÓPEZ Catalá, Enrique (2011), «Dolorosa», *Camins d'art: Alcoi, 2011*, catàleg de l'exposició, Fundació de la Comunitat Valenciana La Llum de las Imatges, pp. 374-375.

PEDRELL, Felipe (1897), *Diccionario biográfico y bibliográfico de músicos y escritores de música españoles, portugueses e hispano americanos antiguos y modernos: acopio de datos y documentos para servir a la historia del arte musical en nuestra nación*, Barcelona, Imprenta de Víctor Berdós y Feliu. [En línia] Biblioteca Digital Hispànica <<http://bdh.bne.es/bnearch/detalle/bdh0000014501>>

SOPEÑA Ibáñez, Federico (1967), *Historia Crítica del Conservatorio de Madrid*, Madrid, Ministerio de educación y Ciencia, Dirección General de Bellas Artes.

SORIANO Bellver, José María (2017), *Entre l'obligació i la devoció: Història de la construcció de la nova parroquial d'Alcoi (1697-1812)*, Alcoi, CAEHA, Més Ciutat, S.A.

VALOR Calatayud, Ernesto (1988), *Diccionario Alcoyano de Música y Músicos*, Alcoi, Lloréns Libros.